

# SCHEMERTIJD



ELLE WERNERS

# SCHEMERTIJD

Uitgeverij Mijnbestseller.nl



Colofon:

MEI 1923

Foto's en documenten uit het familiearchief

Enkele foto's uit de bibliotheek met creatieve inhoud

van Microsoft 365

Uitgeverij Mijnbestseller.nl

Opmaak + ongesigioneerde gedichten: Elle Werners

De cover: 'Hinthamerstraat in vogelvlucht' Bernard Werners

© P. Brenninkmeijer-Werners

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden  
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of  
openbaar gemaakt.

ik draag dit boek op aan  
Anny Werners  
de veel te vroeg gestorven  
zus van mijn vader



Op pagina 109 van het boekje *De Bevrijding van 's-Hertogenbosch* (DE BOSCHBOOM 1969) las ik een ontroerend stukje geschreven door blokhoofd Foppele ('t Zand):

'En dan die arme stumperds van kinderen , kinderen die er nog geen besef van hadden wat er rondom hen gebeurde. Instinctief zochten zij dekking bij hun ouders, die met hun lichamen het tere kinderlichaampje zoveel mogelijk trachtten te beschermen tegen de onbarmhartige projectielen en koude. Met grote vraagogen keken zij naar hun ouders op, als om in hun ogen te zien hoe groot het gevaar was. Nooit tevoren had het kinderlijke vertrouwen in de ouders zo een grote indruk op ons gemaakt en bij velen zullen ongetwijfeld ook die momenten onvergetelijk zijn geweest.'

## DE STILTE SCHREEUWT



In uwe godvruchtige gebeden wordt aanbevolen  
de Ziel van de Jongevrouw

**Anny Alberta Maria Werners,**  
geboren te St. Oedenrode 21 Januari 1904,  
overleden aldaar 29 December 1914, na  
voorzien te zijn van de H. Sacramenten.

Vader, moeder, waarom schreit gij?  
't Is toch zeker niet om mij?  
Want ik ben reeds in den hemel  
'k Ben hier vroolijk en zoo blij.

'k Ben hier bij mijn lieven Jezus,  
Hij is toch zoo goed, zoo teer.  
'k Hield reeds veel van Hem op aarde,  
Maar nu min ik Hem veel meer.

'k Speel hier altijd blij met de Engelen, —  
O de hemel is zoo schoon —  
'k Speel in reine witte kleedren,  
'k Zing voor Jezus' heiligen troon.

Vader, moeder wilt niet weenen!  
'k Ben hier o zoo goed, zoo blij.  
'k Zal mijn Jezus altijd bidden,  
Dat Gij eenmaal komt bij mij.

O mijn zusje en mijn broertje, uit den hemel  
Roep ik tot U: weest steeds rein,  
Dan ook zullen wij eens samen  
Bij den lieven Jezus zijn.

Electr. Drukk. van Wilh. van Eupen, Bostel.

DEN BOSCH 1944. Als fanatiek amateurfilmer legde mijn vader unieke beelden vast. Maar ook maakte hij notities met potlood in een blocnootje. Ik bewonder de dapperheid en de creativiteit van mijn toen nog jonge ouders. Mijn vader was jarig op 28 oktober, dus daags na de bevrijding van DEN BOSCH vierde hij zijn 39<sup>e</sup> verjaardag! Mijn ouders trouwden op 16 oktober 1940. Ze kregen tijdens de bezetting twee kinderen. Op 11-11-1944 kwam er ook nog een derde 'bevrijdingskindje' bij: (overleden in 2008). Na de oorlog: mijn bijzondere broer (1947) en hekkensluiter 'Kruimeltje' (1948). Op de foto's en filmpjes zie je twee kleine meisjes in militaire kleding. Bij de bevrijder op schoot en op een echte jeep. (Mijn zus Tony en ik). De Canadees Jack Hazelwood was een van onze bevrijders. Afkomstig uit Brandon, Manitoba – Canada. In mijn beleving was hij de 'superheld'. Ik leerde Engelse woordjes: 'Jack, chocolate!' riep ik dan en tikte driftig op zijn borstzak. Naar aanleiding van deze anekdote wil ik nog wat delen: - In 2008 op 26 April stond het volgende stuk in de Telegraaf: 'Op onze oproep vorig jaar april - geplaatst bij een interview met een Spitfirevlieger - reageerden lezers van De Telegraaf massaal.' Ooggetuigen van de Tweede wereldoorlog. Bijzondere ooggetuigenissen van Nederlanders die de oorlog hebben meegemaakt. (Met een cd van het laatste interview met Soldaat Van Oranje.) Door Charles Sanders. Uitgeverij House of Knowledge. Mijn bijdrage aan dit boek: de pagina's 48 en 49.

Na enig zoeken en navragen kwam ik dankzij mijn jongste zus het documentje op het spoor. Vervolgens kreeg ik de kopietjes, die mijn oudste zus voor mij verzorgde. Keurig gedrukt, maar bijna onleesbaar. Ik was razend nieuwsgierig naar de inhoud. Ze deed er een briefje bij: 'Papa heeft het op twee notatieblokjes geschreven, en heeft dat later (t/m blz. 20) in een schriftje overgeschreven. Eén gedeelte zat nog met een nietje vast, andere velletjes zijn los. Ik ga ze sorteren na kopiëring...' Met potlood geschreven op - deels gelinieerd - deels ruitjespapier -. Veel teksten waren doorgestreept. Enkele losse blaadjes maakten het lastig om de volgorde te bepalen; en bijna nergens gedateerd!





## DIEFSTAL VAN TABAK EN SCHOENFOURNITUREN.

Drie Bossche jongens, de 20-jarige L. D., de 18-jarige G. v. d. L. en de 17-jarige W. C. Gr. hebben in den nacht van 15 op 16 September uit het pakhuis van den heer J. Werners in de Hinthamerstraat te 's-Hertogenbosch 430 pond tabak weggenomen.

Deze tabak werd voor f 300 verkocht aan een zekeren Van O., die de tabak op zijn beurt verkocht aan den caféhouder M. E.

De Bossche politie vond 100 pond tabak terug welke was ingenomtseld in een putje gelegen achter het café van M. E. in de Lange Tolbrugstraat te 's-Hertogenbosch.

Thans stonden de drie jongens wegens diefstal terecht.

Tegen D. en v. d. L. eischte de Officier van Justitie een jaar gevangenisstraf en tegen Gr. eischte hij ter beschikking stelling van de regering.

Tegen den caféhouder M. P. die terecht stond wegens heling, eischte de Officier van Justitie een gevangenisstraf van een jaar en zes maanden.

De verdediger mr. Chr. Halsman pleitte vrijspraak.

De 23-jarige Bossche arbeider M. J. K. heeft uit het pakhuis van J. Kuiffenburg een groote hoeveelheid schoenfournituren weggenomen.

Voor dezen diefstal stond hij terecht en de Officier van Justitie eischte tegen hem een jaar gevangenisstraf.

Vervolgens stond terecht de 24-jarige arbeider A. v. d. H., wonende te 's-Hertogenbosch, die de gestolen fournituren had verkocht.

Het geld van de opbrengst, een dikke honderd gulden, werd tijdens de kerstdagen opgemaakt.

Wegens heling eischte de Officier van Justitie tegen hem een gevangenisstraf van een jaar en drie maanden. De uitspraken volgen op 22 December a.s.

Ik kwam toevallig het boekje tegen van de Bossenaar Jos Verstraeten. Geschreven in exact dezelfde periode: 'STORM OVER DEN BOSCH'. (Dagboek over de Eindstrijd van de Bevrijding van 's-Hertogenbosch. Eigen beheer, 1944.)

Jos Verstraeten woonde aan de Citadellaan en hield vanaf 9 september 1944 nauwkeurig zijn dagboek bij.

Ik realiseerde me plotseling dat op 9 september deze twee Bosschenaren op hetzelfde moment een bloknoot gepakt moeten hebben en een pen of potlood. Met het voornemen om vanaf dat moment alles op te schrijven. Zonder elkaar te kennen! Daar zijn ze mee doorgedaan tot en met vrijdag 27 oktober! Dus ook op hetzelfde moment gestopt! De verhalen lopen volledig synchroon.

Jos Verstraeten begint met : 'Een striemende najaarsregen jaagt over het oude marktplein van Brabants hoofdstad dat op deze Zaterdag een troosteloos beeld biedt.' Op precies dezelfde dag begint het verslag van mijn vader. Dat kan ik afleiden uit het vervolg van het verhaal.

Na het verloop van de middag beschreven te hebben gaat hij op blz. 4 verder met: 'Kort voor acht uur, dat is het tijdstip, waarop de burgers van de straat moeten, worden bekendmakingen aangeplakt: 'Morgen om 7 uur moeten alle mannen van 18 tot 45 jaar zich melden op het Stationsplein. Schoppen en houwelen dienen meegebracht te worden'. Mijn vader schrijft in zijn verslag over dezelfde maatregel: 'met schop en pikhouweel...'

Jos: 'Op de hoeken van de straten groept de bevolking bijeen en bespreekt deze nieuwe terreurmaatregel. Al spoedig weet men, waar het om gaat: stellingen maken achter de Maas, waarschijnlijk in Zaltbommel. Met een extra-trein zullen de mannen erheen gebracht worden'.

Op blz. 5 gaat hij verder met: 'Prachtige wolkenformaties drijven statig over het wijde Brabantse land. Maar vóór het station verzamelt zich tegen zeven uur in de morgen een opgewonden menigte. Een paar honderd man tussen de 18 en 45 jaar heeft zich gemeld op de oproep, welke gisteravond laat bekendgemaakt is. De rest van de mannelijke bevolking van Den Bosch heeft zich 'gedrukt'.

Dit speelde zich af op 10 September 1944.



# DEN BOSCH 1944

## OORLOGSVERSLAG VAN MIJN VADER

van rich mit verder  
mitbreide. De binn an de  
rij alle mitgehand. De  
Winkel oude bergstraat bleef  
geprooid en dus ook ons gaaf.  
Segge de avond werd het daarvoh  
wat ruder en ginge we weer  
de Relder mit naar onze  
afgaggelegherheid, want s' heel  
want beter was. In menig Relder  
in de stad was s' slecht. Ge  
ruud gevochten, de anderloze  
versted hondy was slecht, en  
van Reldens waa water in stond,  
in een Relder hwa een  
blindgange midden tussen de  
bedden. Het is te begrype wat  
een jamuk dit gaf.

ELLE WERNERS